

ADALYA

(AYRIBASIM/OFFPRINT)



SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ
SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA



SUNA-İNAN KIRAÇ AKDENİZ MEDENİYETLERİ ARAŞTIRMA ENSTİTÜSÜ YILLIĞI
THE ANNUAL OF THE SUNA & İNAN KIRAÇ RESEARCH INSTITUTE ON MEDITERRANEAN CIVILIZATIONS

ADALYA
Vehbi Koç Vakfı
Suna-İnan KIRAÇ Akdeniz Medeniyetleri
Araştırma Enstitüsü Yıllık Dergisi
Yönetim Yeri: Barbaros Mh. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 Antalya Tel: +90 242 243 42 74
Faks: +90 242 243 80 13 E-posta: akmed@akmed.org.tr
Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın **Sayı:** XVIII - 2015
Yayıncı Sertifika No: 25840

Sahibi: Vehbi Koç Vakfı Adına Erdal YILDIRIM
Sorumlu Müdür: Kayhan DÖRTLÜK
Yapım: Zero Prodüksiyon Ltd.
Abdullah Sokak No. 17 Taksim 34433 İstanbul
Tel: +90 212 244 75 21 www.zerobooksonline.com
Baskı: Oksijen Basım ve Matbaacılık San. Tic. Ltd. Şti.
100. Yıl Mah. Matbaacılar Sit. 2. Cad. No: 202/A Bağcılar-İstanbul
Tel: +90 (212) 325 71 25 Fax: +90 (212) 325 61 99
Sertifika No: 29487

ISSN 1301-2746

Bilim Danışma Kurulu / Editorial Advisory Board

Hâluk ABBASOĞLU	Gönül ÖNEY
Ara ALTUN	Mehmet ÖZDOĞAN
Oluş ARIK	Mehmet ÖZSAİT
Jürgen BORCHHARDT	Urs PESCHLOW
Thomas CORSTEN	Felix PIRSON
Jacques DES COURTILS	Scott REDFORD
Vedat ÇELGİN	Denis ROUSSET
Nevzat ÇEVİK	Martin Ferguson SMITH
İnci DELEMEN	Oğuz TEKİN
Refik DURU	Gülsün UMURTAK
Serra DURUGÖNÜL	Burhan VARKIVANÇ
Hansgerd HELLENKEMPER	Michael WÖRRLE
Frank KOLB	Martin ZIMMERMAN
Wolfram MARTINI	

Adalya, **A&HCI** (Arts & Humanities Citation Index) ve **CC/A&H** (Current Contents / Arts & Humanities) tarafından taranmaktadır.

Adalya is indexed in the **A&HCI** (Arts & Humanities Citation Index) and **CC/A&H** (Current Contents / Arts & Humanities).

Hakemli bir dergidir / A peer reviewed Publication

Editörler / Editors

Kayhan DÖRTLÜK
Tarkan KAHYA
Remziye BOYRAZ SEYHAN
Tuba ERTEKİN

İngilizce Editörleri / English Editors

İnci TÜRKOĞLU
Mark WILSON

Yazışma Adresi / Mailing Address

Barbaros Mah. Kocatepe Sk. No. 25
Kaleiçi 07100 ANTALYA-TURKEY
Tel: +90 242 243 42 74 • Fax: +90 242 243 80 13
akmed@akmed.org.tr
www.akmed.org.tr

İçindekiler

İrfan Deniz Yaman	
<i>Orta Paleolitik Dönem’de Karain Mağarası E ve B Gözleri Arasındaki Bağlantı</i>	1
Ralf Becks	
<i>Eine chalkolitbische Höblensiedlung in Pisidien: İncirdere Mağarası</i>	33
Tarkan Kahya – H. Ali Ekinci	
<i>Temples to the Mother Goddess Discovered on the Düver Peninsula</i>	45
F. Eray Dökü	
<i>Manca ve Hasanpaşa’daki Yeni Bulgular Işığında Kabalis Ölü Gömme Geleneklerinin</i> <i>Yeniden Değerlendirilmesi</i>	73
İnci Delemen – Emine Koçak – H. Ali Ekinci	
<i>Two Bronze Heads from Melli / Kocaaliler near Burdur</i>	101
Nihal Tüner Önen – Fatih Yılmaz	
<i>A New Athena Polias Votive Inscription from the Phaselis’ Acropolis</i>	121
Rinse Willet – Jeroen Poblome	
<i>The Scale of Sagalassos Red Slip Ware Production - Reconstructions of Local Need and</i> <i>Production Output of Roman Imperial Tableware</i>	133
Hüseyin Sami Öztürk	
<i>Kocain (Antalya) Eirenarkhes, Anteirenarkhes ile Diogmites Yazıtlarının</i> <i>Yeniden Değerlendirilmesi</i>	159
Burhan Varkıvanç	
<i>Periaktoi at the Theatre of Kaunos</i>	181
Gamze Kaymak	
<i>Side P Tapmağı’nda Yeni Araştırmalar, Yeni Bulgular ve Yeni Yorumlar</i>	203
Murat Durukan	
<i>Geç Antik Çağ’da Doğu Akdeniz’deki Ekonomik Gelişmenin Nedenleri:</i> <i>İpek Yolu ve Babarat Yolu’nun Rolü, LR1 Amphoraları ve Kilikia’daki Diğer Kanıtlar</i>	241
Julian Bennett	
<i>Christianity in Lycia: From its beginnings to the “Triumph of Orthodoxy”</i>	259
Ayşe Aydın	
<i>Aziz Konon Tasvirli Bir Menas Ampullası</i>	289

Ebru Fatma Fındık	
<i>Myra / Demre, Aziz Nikolaos Kilisesi Rum Mezarlığından Boucla ve Gouna Örnekleri</i>	303
Kemal Reha Kavas	
<i>Environmental Anesthesia and False Vernacular Architecture: The Case Study of the Western Taurus Mountains</i>	325

Myra / Demre, Aziz Nikolaos Kilisesi Rum Mezarlığından *Boucla ve Gouna* Örnekleri

Ebru Fatma FINDIK*

Giriş

Antalya İli sınırları içindeki antik Myra kenti (modern Demre) İ.S. 5-15. yy.'lar arasında Likya Bölgesi'nin metropolisidir. Kent, Patara'da doğduğu ve 4. yy.'da Myra'da piskoposluk yaptığı bilinen Aziz Nikolaos sayesinde önem kazanmıştır¹. Ölümünden sonra 5. yy.'da azizin adına bir kilise ve mezar yapısı inşa edilmiş; 6. yy.'dan itibaren Kudüs yolu üzerindeki mezarı önemli bir ziyaret yeri olmuştur². Ortaçağ'da Aziz Nikolaos Kilisesi'nin çevresindeki yapılarla birlikte bir manastırın parçası olduğu, kilisenin batı avlusundaki bir kitabe ile belgelenir³. Myra kenti ve kilise 7. yy.'dan 11. yy.'ın ortalarına kadar süren Arap akınlarının yanı sıra, deprem ve sel gibi doğal afetlerle tahrip olmuştur. 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı'ndan sonra Türkler bölgeye yerleşmeye başlamış; 1207'de Antalya'nın ardından kent, tamamen Türkler tarafından fethedilmiştir⁴. Tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, olasılıkla 13. yy.'ın ikinci yarısında veya Geç Ortaçağ'da, yerleşimi kuzeyden çevreleyen Myros Çayı'nın taşması sonucu kilise galeri seviyesine kadar alüvyon toprakla dolmuş ve bu tarihten sonra kullanılmaz olmuştur⁵. 1383-1394 yılları arasında Myra'nın adı bilinen son metropoliti Matthaios'tur⁶; 15. yy.'da ise kentin adı piskoposluk listelerinden silinmiştir⁷.

Osmanlı Dönemi'nde yerleşimin adına tekrar, 16. yy.'a ait Tahrir Defterleri'nde rastlanır. Bu yüzyılda bir Hıristiyan köyü olan yerleşimin adı kayıtlarda *Temre/Demre* olarak geçmektedir⁸. Rumlar, merkezinde Aziz Nikolaos Kilisesi bulunan, yerleşimde 1923 yılındaki Nüfus

* Yrd. Doç. Dr. Ebru Fatma Fındık, Mustafa Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Antalya, Hatay. E-posta: ebrufindik@gmail.com

¹ Aziz Nikolaos'un hayatı için bk.: Anrich 1913-1917, 2 cilt.

² 565 yılında Archimandrit Nikolaos'un yazdığı *Vita Nicolai Sionitae*'de yapının adı geçmektedir. Ayrıca Vita'dan 6. yy.'dan itibaren azizin mezarının önemli bir ziyaret yeri olduğu anlaşılır. bk.: Harrison 1963, 120; Ötügen 1994, 115; Sevçenko 1984, 29-109. Aziz Nikolaos'un saygın bir aziz olduğu Ayasofya'nın ekleri arasında yer alan ve 15. yy.'a kadar ayakta olduğu belirtilen Nikolaos Şapeli ile önerilir. bk.: Demiriz 1966, 20, dn. 31. Ziyaret yeri ile ilgili bk.: Hellenkemper - Hild 2004, 347-348. Bu tarihte kenti ve kiliseyi ziyaret ettiği bilinen kimi hacıların isimleri bilinmektedir; bk.: Bulgurlu 2010, 273. Azizin kemiklerine değerek kutsallaştığı düşünülen mür yağı ile şifa dağıttığı 9. yy. kaynaklarından bilinir. Kaynaklar için bk.: Karakaya 2010, 130.

³ Ötügen 1994, 116.

⁴ Güçlü 2010, 306.

⁵ Ötügen 1998, 491; sel felaketinin tarihini belirleyen II. İzzeddin Keykâvus sikkesi için bk.: Ötügen 2006, 523.

⁶ Harrison 1963, 122.

⁷ Hellenkemper - Hild 2004, 1-18; Harrison 1963, 122.

⁸ Erten 1940, 17; ayrıca Teke sancağı için bk.: Armağan 1997. Bugünkü ismi olan Demre'nin Rumca söylenişi olan de-Myra'dan (de-myra, de-mra, de-mre) dönüştüğü sanılmaktadır. Bu bilgiyi aktaran C. Poull'e teşekkürlerimi sunarım.

Mübadelesi'ne kadar yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Kaynaklara göre 17. yy.'da Myra hala pis-koposluk bölgesidir; ancak merkezi Kaş açıklarındaki Kastellorizo (Yunanca: Καστελλόριζο, Μεγίστη - *Megisti* ya da *Meyisti*) Adası'na geçmiştir⁹. Bu yüzyıldan itibaren Aziz Nikolaos Kilisesi'nin idaresinden dolayı Demre ve Kastellorizolu Rumlar arasında dini, sosyokültürel ve ekonomik ilişkiler gelişmiştir¹⁰. 19 ve 20. yy.'ın başına ait belgelerde bu ilişkiler açık bir şekilde görülür¹¹. Belgeler arasında tapu ve miras kayıtları, kilise idaresi tarafından yazılmış mektuplar, ayrıca mübadele sonrası Yunanistan'a göç edenlerle yapılan görüşmeler bulunur. Kaynaklara göre 19. yy.'da kilise idaresi halen Kastellorizo Belediye Heyeti tarafından sürdürülmektedir¹². Bu yüzyılda adadaki nüfusun artması sonucu özellikle Tanzimat'tan sonra, Demre'ye ve Anadolu'nun batı kıyılarına göç yaşanmıştır¹³. 20. yy.'ın başlarında Mehmet Şefik Bey de Finike, Demre, Andifli (Kaş) ve Kalamaki (Kalkan) Rumlarının Yunanca konuştuklarını; bunların Tanzimat Fermanı'ndan sonra adalardan göç etmiş Rumlar olduğunu belirtir¹⁴. Yunanca tapu kayıtlarından Kastellorizolu Rumların Demre'de çiftliklerinin olduğu anlaşılır¹⁵; bu durumun adada tarım arazisi ve su kaynaklarının yetersizliğinden olduğu düşünülür¹⁶. Aziz Nikolaos Kilisesi kazı buluntuları ve Kastellorizo Arkeoloji Müzesi'nde yapmış olduğumuz incelemeler, her iki topluluk arasındaki ilişkileri arkeolojik verilerle de belgelemiştir.

19. yy.'da Myra ve Aziz Nikolaos Kilisesi Batıların ilgisini çekmiş; bu yüzyılda pek çok gezgin, seyyah, arkeolog, mimar tarafından ziyaret edilmiştir¹⁷. Myra'nın bilim dünyasına tanıtılması da ilk kez bu yüzyılda olmuştur¹⁸. İngiliz araştırmacıların 1812 yılında yaptıkları topografik harita, Aziz Nikolaos Kilisesi'ni belgeleyen ilk çizimdir¹⁹. Bu haritada birçok yapıdan oluşan manastır bir çevre duvarı içinde gösterilmekte, batıya ve kuzeye bir, güneye iki kapı ile dışarı açılmaktadır²⁰. 1812 yılında kiliseyi ziyaret eden C. R. Cockerell bir ana kilise ile mezarı içeren bir şapelden bahseder²¹. Fransız arkeolog ve mimar C. Texier 1836 yılında kiliseyi ilk kez mimari açıdan belgelemiştir; yapmış olduğu kesit çizimlerinde yapı galeri seviyesine kadar toprakla dolu olarak gösterilmiştir²². 19. yy.'daki kaynaklardan Rumların kilisenin güneyindeki sokakta

⁹ Rott 1908, 295-297; Harrison 1963, 122-124.

¹⁰ E. F. Fındık, The Transformation of the Metropolis of Myra into an Ottoman village. <http://asorblog.org/?p=3884>. Erişim: 12.12. 2013.

¹¹ Bu belgeler arasında çeşitli yazışma ve tapu kayıtları ile o döneme ait birinci el kaynaklar bulunur. Genellikle Yunanca olan bu kaynaklar üzerine çalışmalarımız devam etmektedir.

¹² Diamandaras 1988, 69-70.

¹³ Şefik 1937, 8.

¹⁴ Şefik 1937, 8; Güçlü 2010, 314-315.

¹⁵ Yunan tapu kayıtları ile ilgili kaynaklar için bk.: Petropoulos 1963. Dr. N. Pappas'a ayrıca Ö. Fındık, Arş. Gör. M. Cömert ve A. Gümrükçü'ye teşekkürlerimi sunarım.

¹⁶ Yunanca belgelerin İngilizce çevirilerini görmem konusunda yardımlarından ötürü değerli arkadaşım Dr. N. Pappas'a teşekkürlerimi sunarım.

¹⁷ Peschlow 1975, 303; Ötügen 1990, 179, dn. 2; Bulgurlu 2010, 273-291.

¹⁸ Peschlow 1975, 303; Ötügen 1990, 179.

¹⁹ Harita için bk.: Lethaby 1915, 17.

²⁰ Ötügen 1990, 179. 2014 yılında kilisenin yakınındaki bir yol çalışması sırasında tahminimce bu çevre duvarına rastlanılmıştır. Manastırın çevre duvarını oluşturan büyük boyutlu taş bloklar yapının Artemis Tapınağı'nın bulunduğu yere inşa edildiğini doğrular niteliktedir. Çevre duvarında olasılıkla tapınağa ait olduğu düşünülen büyük blok taşların kullanıldığı görülmüştür. 19. yy.'dan bilinen duvarın belgelenmesi açısından önemli bir veridir.

²¹ Cockerell 1903, 166; Ötügen 1990, 179, dn. 2.

²² Myra kentini kuzeydoğudan çevreleyen Myros Çayı'nın Geç Ortaçağ'da kesin olarak bilinmeyen bir tarihte taşıdığı, Aziz Nikolaos Kilisesi ile birlikte yerleşimin zarar gördüğü arkeolojik kazılarla tespit edilmiştir. Nabizade Nazım'ın Karabibik adlı romanında Kastellorizolu Papazoğlu Ligor ile Andonoğlu tarafından toprak altındaki kubbenin kazılarak ortaya çıkarıldığı aktarılır. Nazım 1961, 84.

ve civarındaki evlerde yaşadığı, kilisenin bahçesinde sebze yetiştirdikleri bilinmektedir²³. Texier de manastırın içinde birkaç Rum aile yaşadığını aktarır. Araştırmacı manastırın kıyıda kırık beş dakika mesafede olduğunu ve iyi ekilmiş bir ovada olduğunu belirtir²⁴. T. A. B. Spratt ve E. Forbes ise papazın tahıl satışı yaptığı, manastırın dışındaki taş kaideler üzerinde duran bir düzine ahşap ambarın sahibi olduğunu aktarır²⁵. Bölgede çalışmalar yapan bir diğer araştırmacı olan H. Rott, kilisenin ve yerleşimin 20. yy.'ın başındaki durumu hakkında bilgi verir. Araştırmacının 1908 tarihli kitabında yer alan bir fotoğrafta kilisenin güneyinde iki katlı, geleneksel tarzda Rum evleri görülür²⁶. Kilisenin papazı ve yerli halkın da geleneksel kıyafetleri ile çekilmiş fotoğrafı bu döneme ait elimizdeki tek belgedir²⁷.

1890'lı yıllarda askeri bir görevle Demre'de bulunan N. Nazım tarafından kaleme alınmış olan *Karabibik* adlı roman, yerleşimdeki Rumlar ile civar köylerde yaşayan Türkler arasındaki ilişkileri konu ederken; bölgenin tarihi, coğrafyası ve arkeolojik değerleri ile ilgili bilgiler verir²⁸. Romana göre, çoğunlukla ticaretle uğraşan Rumlar Kastellorizo'dan gelen malları evlerinin altındaki dükkanlarda satmakta; böylece yerleşimin ve civar köylerin ihtiyaçlarını karşılamaktadırlar. Yerleşimde aynı tarihlerde bölgedeki Türklere de hizmet veren bir Rum hekim bulunmaktadır²⁹. 1879 yılında kilisenin papazı Hrisantos'un patrikhaneye yazdığı mektuptan Demre'de aynı zamanda Rum çocuklara eğitim veren bir öğretmen olduğunu öğreniyoruz³⁰. 1896 yılında Keşiş Paisios'un patrikhaneye yazmış olduğu mektupta ise 100 kadar Rum ailenin burada yaşadığı bilgisine ulaşılır. Ayrıca Göztepe denilen yerde bir karakol binası inşa edilmiştir³¹. Salname-i Vilayet-i Konya'ya göre 1900 yılında Demre köyünde 48 öğrenci, 72 karma öğrencisi olan bir ilkokul (Temre İbtidaisi) ve muallim olduğu belirtilir³². Bu yüzyılda Demre'de Orman Süvari Memuru, Tezkere Muharriri ve Rüsumat Memuru gibi memuriyetlikler bulunmakta; burada Türklerle birlikte Rumlar da çalışmaktadır³³. 1923 yılındaki Nüfus Mübadelesi sonrası Demre'den ayrılan Rumların bir kısmı Kaş açıklarındaki Kastellorizo Adası'na göç etmiş; bu tarihten sonra kilise kısa bir süre cami olarak kullanılmıştır.

²³ Nazım 1961, 86.

²⁴ Bulgurlu 2010, 275.

²⁵ Spratt - Forbes 2008, 127.

²⁶ Rott 1908.

²⁷ Rott 1908, 325, Abb. 122.

²⁸ Bu kitap yapmış olduğum çalışmalar sonucunda 2007 yılında Sanat Tarihi araştırmalarında kullanılmak üzere bir kaynak olarak sunulmuştur. *Karabibik* ile ilişkili 2007 ve 2010 yılları arasında verilen bildirimler için bk.: "19. Yüzyıl Osmanlı Kursalında Bir Köy Yerleşimi ve *Karabibik*", XI. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazı ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu, Ege Üniversitesi Edeb. Fak. Sanat Tarihi Bölümü, 17-19 Ekim, 2007; "Bir Osmanlı köyü arkeolojisi ve *Karabibik* romanına ilişkin yeni saptamalar", 18 Mayıs 2010, Oxford University, Oriental Institute, Oxford. Osmanlı Dönemi'nde bölgede yaşayan Türk ve Rum nüfusun sosyo-kültürel ve ekonomik ilişkileri üzerine sunulan "The Story of Transformation to an Ottoman Village to the Metropolis of Myra", 2012 ASOR Annual Meeting, 14-17 November, Chicago, USA. Bildirinin kısa bir raporu American School of Oriental Research tarafından yayınlanmıştır. Bk.: <http://asorblog.org/2013/01/31/the-transformation-of-the-metropolis-of-myra-into-an-ottoman-village/>. Erişim: 24.03.2015.

²⁹ Nazım 1961, 86-87.

³⁰ Diamandaras 1988, 81-82.

³¹ Diamandaras 1988, 89-90.

³² Salname-i Vilayet-i Konya, Mali 1330, Def'a. 30, 657, 715; Güçlü 2010, 315.

³³ Salname-i Vilayet-i Konya, H 1322, Def'a.29, 318, 173-175; Güçlü 2010, 314.

Aziz Nikolaos Kilisesi Rum Mezarlığı ve Buluntular

Bu makalede, 18.-20. yy. arasında kullanıldığı düşünülen Aziz Nikolaos Kilisesi mezarlık alanında gömülerle birlikte ortaya çıkarılan bir grup takı ve giysi kalıntısı tanıtılmıştır. Çalışmanın amacı, mezarlık buluntularına dayanarak Osmanlı Dönemi'nde Demreli Rumların geleneksel kıyafetleri ve takılarının tanıtılması yanı sıra ölü gömme gelenekleri ile ilgili verilerin değerlendirilmesidir. Bu bağlamda makalede Demreli ve Kastellorizolu Rumlar arasındaki ilişkiler incelenmiş; her iki toplumun kültürel ve dini değerleri ile günlük yaşamlarına ilişkin bazı saptamalarda bulunulmuştur. Bu konuda daha önce bir çalışma yapılmamış olması araştırmayı özgün kılar; Demre ve Kastellorizo arasındaki ilişkileri yeni arkeolojik verilerle ele alan çalışmamız aynı zamanda Osmanlı Dönemi'nde kırsalda yaşayan halkların sosyokültürel ve etnoarkeolojik açıdan incelenmesinin ne denli önemli olduğunu ortaya koyar.

Aziz Nikolaos Kilisesi kazı çalışmaları 1989 yılında Antalya Arkeoloji Müzesi tarafından başlatılmış; daha sonra Prof. Dr. Yıldız Ötügen başkanlığında 2009 yılına kadar devam etmiştir³⁴. Erken kazılar sırasında kilisenin kuzeyi ve kuzeydoğusunda Osmanlı Dönemi'nde yerleşimdeki Rumlar tarafından kullanıldığı anlaşılan bir mezarlık ortaya çıkarılmıştır (Res. 1). Mezarlık, olasılıkla Nüfus Mübadelesi'nden sonraki süreçte, portakal bahçesine dönüştürüldüğünden tahrip olmuştur; bu nedenle görünürde mezarlığa ilişkin hiçbir kalıntı mevcut değildir. Gömülerden biri ile birlikte bulunan 1905 tarihli bir Kıbrıs sikkesi mezarlığın tarihlendirmesi için önemli bir veridir³⁵. Osmanlı Dönemi'nde Demreli Rumlar, bugün mevcut olmayan Aziz Nikolaos Şapeli'nde veya 20. yy. başında ibadet için kullanılan galerinin güneydoğu ucunda, düzenlenen cenaze merasiminin ardından kilise mezarlığına defnedilmiştir³⁶.

Kilisenin mezarlık alanında ortaya çıkarılan iskeletler düzenli bir şekilde toplanmasına rağmen mezarlığı belgelemeye yönelik bir çalışmanın yapıldığını söylemek pek mümkün değildir. İskeletler Hacettepe Üniversitesi, Antropoloji Bölümü'nde değerlendirilmiş; bireylerin yaşam süreleri, ölüm nedenleri, geçirmiş oldukları hastalıklar ve beslenme biçimleri ile ilgili çeşitli makaleler yayımlanmıştır³⁷. Mezarlıkta bulunan iskeletler Yakınçağ grubu olarak sınıflandırılmış; 53 birey geçirmiş olduğu travmalar açısından incelemiş; %39,5'unun 45 yaş üzerindeki yaşlı bireyler, %28,3'nün orta erişkin ve %18,9'unun ise genç erişkinlerden oluştuğu tespit edilmiştir³⁸. İncelenen bireylerin %52,3'ünü erkekler ve %47,7'sini kadınlar oluşturmaktadır. Antropolojik incelemeler Demre'de yaşayan Yakınçağ topluluğunun yüksek bir sosyoekonomik yapıya sahip

³⁴ Rus şair ve gezgin Andrei Nikolaevich Muravyev'in (1806-1874) kiliseyi ziyaretinin ardından Çar I. Nikolaos Dönemi'nde İstanbul Rus Arkeoloji Enstitüsü tarafından mimar Salzenberg başkanlığında kazı ve onarım çalışmaları yapılmıştır. Onarımlar Sultan II. Abdülhamit Dönemi'ne (1878-1903) kadar sürdürülmüştür. II. Abdülhamit Dönemi için bk.: Psalty 1952. Bu sırada Kastellorizolu Dimitri Antona kilisenin onarımında mimar Salzenberg ile birlikte usta olarak çalışmıştır. Bk.: Ötügen 1994, 117. 1963-64 yılları arasında ise Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen arkeolog M. J. Mellink başkanlığındaki temizlik ve onarım çalışmaları çok kısa bir raporla anlatılır. Bk.: Mellink 1965, 144; Ötügen 1990, 181, dn. 7. 1975 yılında ise İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nün Myra Projesi çerçevesinde kilisede bilimsel çalışmalar yürütülmüştür. Bu çalışmalarda kilisenin tarihi ve mimarisi U. Peschlow, iç dekorasyonu, mimari plastik, liturjik elemanlar, duvar resimleri ve yer döşemeleri ise O. Feld tarafından incelenmiştir. Bk.: Peschlow 1975, 303-359; mozaikler için bk.: Feld 1975, 360-397.

³⁵ Acara 1994, 371.

³⁶ Geç Ortaçağ'da inşa edildiği düşünülen ve bugün mevcut olmayan şapelin 1738 tarihli bir onarım kitabesi bulunmaktadır. Sözlü bilgilerden Demre'de 20. yy. başında Sion Manastırı ve Aziz Nikolaos Kilisesi olmak üzere iki kiliseden bahsedilir. Kanımızca Aziz Nikolaos Şapeli (veya kilisesi) olarak adlandırılan yapı, 19. yy.'da Ruslar tarafından yenilenmiş veya yeniden inşa edilmiştir. Bugün bu yapının kalıntılan 3. güneydoğu şapelin üzerinde görülebilmektedir.

³⁷ Erdal 1997; bk.: Erdal 2009a, 2009b.

³⁸ Erdal 2009a, 100.

olduğunu ortaya koymuştur³⁹. Bu çalışmada ayrıca antropolojik incelemelerle elde edilen sonuçlar etnoarkeolojik verilerle de karşılaştırılmıştır.

Kilisede Rum mezarlığındaki gömülerle birlikte günlük ve lüks tüketime ait çeşitli arkeolojik buluntular ortaya çıkarılmıştır. Osmanlı Dönemi'ne tarihlenen buluntular arasında bireylere ait giysi, kemer, düğme ve takıların yanı sıra ahşap tabut parçaları, çok sayıda çivi, çeşitli metal objeler, at nalı, sikkeler, Kütahya fincanları, Çanakkale ve Dimetoka işi sırlı ve sırsız seramikler, porselen veya *earthenware* tabaklar, sürahiler ve cam kaplara ait parçalar bulunur. Bütün bu arkeolojik veriler 18. yy. ile 20. yy. başlarında Demre'de yaşayan Rum halkın günlük yaşamına, ticari, ekonomik ve kültürel ilişkilerine dair kanıtlar olup burada yaşayan topluluğu tanımlamak açısından son derece önemlidir⁴⁰.

1993 yılında kilisenin mezarlık alanındaki kazılarda iskeletlerle birlikte bir grup gümüş obje bulunmuş; toplam yedi örneği ele geçen objelerin erken çalışmalarda kemer tokası olduğu düşünülmüştür⁴¹ (Res. 2). Eserler Anadolu Medeniyetler Müzesi konservasyon laboratuvarlarında temizlenmiş; daha sonra Antalya Arkeoloji Müzesi'ne teslim edilmiştir. 2012 yılında Kastellorizo Adası'na yapmış olduğumuz bir ziyarette, arkeoloji müzesindeki 20. yy. başlarına ait siyah beyaz fotoğraflarda adalı kadınların geleneksel kıyafetleri üzerine boyun hizasından bele kadar aralıklarla yuvarlak biçimli iğneler takmış oldukları dikkatimizi çekmiş⁴²; adalı kadınların folklorik kıyafetlerinin bir parçası olan bu iğnelerin Demre'de Rum mezarlığında bulunan gümüş objelerle tıpa tıpa aynı olduğu görülmüştür. Adada oldukça yaygın olduğu öğrenilen bu geleneksel takılar, *boucla* olarak adlandırılmaktadır. *Boucla* ya da *poukla* Ortaçağ'da Latince kökenli bir kelime olup Fransızca *boucle* olmuştur. Bu kelimenin iki anlamı bulunmaktadır: bunlardan biri iğne, diğeri ise şarabın konulduğu kap⁴³. Latince/Fransızca kökenli bu sözcük olasılıkla Haçlı Seferleri sırasında türetilmiştir; bir diğer görüş ise adada bu kelimenin kullanımının 1915'teki Fransız işgalinden sonraki süreçte olmuş olmasıdır.

Aziz Nikolaos Kilisesi Rum mezarlığında gömüler üzerinde bulunan *bouclalardan* biri kısmen kırık, altı örnek ise sağlam olarak ele geçmiştir. Temizlik öncesi fotoğraflarda iğneler üzerindeki kumaş kalıntıları görülebilmektedir. Yuvarlak dışbükey bir disk biçimindeki iğneler, gümüşten *telkari* ve *granül* tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde zarif çiçek, kıvrık dallar ve yapraklı oluşumlar bezemeler bulunmaktadır⁴⁴. Giysi ve *bouclalarla* birlikte gömülen bireyler ve diğer mezarlık buluntuları incelendiğinde; kiliseye kuzeydoğudan bitişik C1 mekanı üstündeki mezarda 40 yaşında bir kadın iskeleti ile birlikte aynı iğnelere (M-69), porselen tabak, giysi parçaları, ahşap, 1905 tarihli bir Kıbrıs sikkesi; aynı yerdeki C/4 açmasındaki mezarda 28 yaşlarında bir kadın ve erkek iskeleti ile birlikte iğne (M-75), porselen tabak, giysi, ayna, boncuk, ahşap parçaları ve çiviler; Cd1 ve Cd1/a açmalarında ise 23 ve 51.5 yaşlarında iki kadın iskeleti ile birlikte iğne (M-97), porselen tabak, giysi, ahşap parçaları ve düğme; Cd/1a olarak adlandırılan açmada ise 49 yaşlarında bir kadın iskeleti ile birlikte iğne (M-98), giysi ve ahşap parçaları ile çiviler; Cg açmasında 39 yaşlarında bir kadın iskeleti ile birlikte iğne (M-124), porselen tabak, giysi, çivi ve ahşap parçaları ortaya çıkarılmıştır⁴⁵. 2014 yılında apsisin güneydoğusunda yapmış olduğumuz

³⁹ Erdal 2009b, 361-388.

⁴⁰ Osmanlı Dönemi arkeolojik buluntuları daha önce bir çalışmada tanıtıldığından burada kısaca bahsedilmiştir. Bk.: Fındık 2007, 728-748.

⁴¹ Acara 1994, 371.

⁴² Fotoğraflar için bk.: <http://www.castellorizo.org/museum/Erişim:29.12.2014>.

⁴³ Choniates 1835, 142; Eideneier 1987, 172.

⁴⁴ Acara 1994, 371.

⁴⁵ Bu bilgiler Prof. Dr. S. Yıldız Ötügen'in kişisel arşivinden derlenmiştir.

kazı çalışmaları sırasında burada bir iskelete ait kafatası ile birlikte hemen yanında porselen tabak parçası ve bir *boucla* ortaya çıkarılmıştır. Mezarlıkta *bouclalarla* birlikte gömülen bireylerin yaşlarının 23-51,5 arasında değiştiği; bu tip geleneksel iğnelerin kullanımında yaşa bağlı bir farklılık olmadığı anlaşılmıştır. İğnelerden biri erkek iskeleti ile birlikte ortaya çıkarılmış; bu durum, günümüzde de devam ettiği üzere, Ortodoks Rumlar arasında aile bireylerinin özellikle anne ve çocukların –yere bağlı olarak babanın da– birlikte aynı mezara gömülmesinden kaynaklanmıştır⁴⁶. Rum mezarlığında dikkati çeken bir diğer ayrıntı tüm bireylerin Avrupa kökenli bir porselen tabak ile birlikte gömülmüş olmasıdır. Porselen tabakların tümü baş veya göğüs hizasında ve kırık olarak ele geçmiştir.

Kastellorizo Adası Geleneksel Kadın Kostümü ve Takıları: *Boucla* ve *Gouna*

Adalı kadınların tümü, geleneksel olarak beş taneden (bazen bir veya altı) oluşan aynı form, boyut ve işçilikteki gümüşten yapılmış *bouclaları*, üzerlerindeki koton gömleği kapatmak için kullanırlar⁴⁷. Boyun hizasından bele kadar takılan bu iğnelerden en alttakinin ucunda bir haç bulunur. Haç genellikle kadının hamileliğini duyurmak ve bu süreçte doğacak çocuğu korumak için takılır. Adalı kadınlar arasında yaygın olan göğüs iğnelerinin sayısı ve konumu kadının sosyal statüsünü evli, bekar, dul olup olmadığını göstermektedir⁴⁸. Bu iğnelerin 19. yy.'da adada bulunan kuyumcular tarafından yapıldığı; ancak daha sonra bu geleneğin ustalarla birlikte 20. yy.'ın ortalarına doğru sonlandığı sanılmaktadır⁴⁹. Günümüzde kadınlar hala özel günlerde aileden kalma *bouclaları* kullanmaya devam etmektedir.

Adalı kadınların takıları 1840 yılında adayı ziyaret eden İngiliz Sir C. Fellows'un da ilgisini çekmiş; kadınların takıları ile ilgili şunları not etmiştir: *Bu insanların mücevherlerinin tam eski beykellerin üzerinde görülenlerle bu kadar aynı olması, özellikle ilginçtir. Bir bilezik ya da kolçağı satın almayı çok istedim, ancak herhangi birini alamadım, onlar yadigar olarak rivayet edilir ve eğer ek bir tane talep edilirse, bu modellerden bilhassa yapılır, ama onlar asla satılmak için mubafaza edilmez: Bu modeller tarafından desenler yaşatılır ve burada modellerde antik Yunanlıların süslemelerini gördüğümü kesinlikle hissediyorum*⁵⁰. Fellows, aynı zamanda Yunanlı kadınların yirmi ve kırk kuruşluk modern Türk altınlarını bir nevi tasarruf veya birikim yapmak için taktıklarını, ancak adanın karakteristik takılarının boyun hizasından bele kadar takılan, gümüşten, üç santimetre genişliğinde, yuvarlak, tamamen klasik formda *fibula* veya broşlar olduğunu söyler. Demre'deki mezarlıkta olduğu gibi kadın mezarlarına saç iğnesi, ağırşak ve fibula bırakılması eski geleneklerle ilişkili olabileceği gibi bu adetin adalı Rumlar ve ortak kültürün etkisindeki diğer topluluklarda benzer şekilde devam ettiğini gösterir⁵¹. Ayrıca evlilik törenlerinde kadınlara takı verilmesi ve bugüne özel takıların kullanılması da pek çok uygarlık tarafından benimsenmiş bir gelenektir⁵². *Bouclaların* kökeni tartışmalı olmakla birlikte; Bizans Dönemi'nde yaygın olan ve fibula olarak adlandırılan iğnelerin geleneksel formlarda ve motiflerdeki uzantısı olmalıdır. İğnelerin benzer örnekleri Yunanistan'da Atina Yunan Halk

⁴⁶ Bu bilgiler Dr. N. Pappas tarafından aktarılmıştır.

⁴⁷ Pappas - Bogiatzis 2010, 13.

⁴⁸ http://ellinwnparadosi.blogspot.com/2012_01_01_archive.html. Erişim: 12.12.2013.

⁴⁹ Bu bilgiyi paylaşan Dr. N. Pappas'a teşekkür ederim.

⁵⁰ Fellows 1840, 189-190; Pappas - Bogiatzis 2010, 13.

⁵¹ N. Arslan, 2006 Yılı Assos Kazı Çalışmaları, http://www.kulturvarliklari.gov.tr/sempozyum_pdf/dergi/turk_ark_etn_derg_8.pdf, 53, 57, dip not 20, Erişim: 13.01.2012; Lemos 2002, 155.

⁵² Koroğlu 2004, 45, 47.

Sanatları Müzesi'nde⁵³, 19-20. yy.'a ait Kastellorizolu ve Rodoslu kadınların geleneksel giysileri üzerinde yer almaktadır (A. M. 5962, A. M. 7171)⁵⁴. Aziz Nikolaos Kilisesi'nde mezarlıkta kadın gömüleri ile birlikte bulunan iğneler, Kastellorizo Adası Arkeoloji Müzesi'ndeki *boucla* örnekleri (Ref: 2011/14) ile form, işçilik ve bezeme açısından aynı atölye üretimi görünür⁵⁵.

Sir Charles Fellows'dan kırk yıl sonra Batı Anadolu'yu ziyaret eden Avusturyalı antropolog, etnolog F. von Luschan Akdeniz Bölgesi Yörüklerinin kıyafet ve takıları hakkında önemli bilgiler verir. *Kadınların takıları genellikle yerel pazarlardan veya Çingenerlerden satın aldıkları inci, bilezik ve yüzüklerden oluşmaktadır. Yörüklerle özgü ve kendileri tarafından üretilen sadece belli takı şekilleri mevcut bulunmaktadır.* Araştırmacının aktardıklarından ve çekmiş olduğu fotoğraflardan Yörüklerin başlarına uçlarında spiraller bulunan kısa zincirlerle süslenmiş daha uzun gümüş zincirler taktıkları görülür. Bu zincirleri daha çok başlarındaki örtüyü tutturmak için kullanmışlardır⁵⁶. Aynı zamanda Yörüklerin kendilerine özgü takılara sahip olduğu ve bu takıları kendilerinin ürettiğini, bununla birlikte pazardan veya Çingenerlerden de satın aldıkları gibi önemli bir bilgiyi öğreniyoruz. Von Luschan, Ksanthos'un aşağısında bir bölgeden olduğunu belirttiği ve fotoğrafını çektiği genç bir kadının takılarını ise şöyle tanımlar. *Takmış olduğu takısında çokça benzerlik bulunmasına rağmen, altında yer alan bir zincir ile bağlantılı bir şekilde durmaktadır. Aynı kadın enteresan yuvarlak broşlar takmaktadır, bunlar benim bildiğim kadarıyla güney Likya ile sınırlıdır. Bunların asıl merkezi Myra'dır. Görünüşte yabancıların en çok karşılaştıkları, özellikle Yunanlılarda Kastellorizo'dur. Fakat bu güzel parçalar artık orada da sıkça görünmüyor. Kadınların bunlardan üç veya dört adet taşımalarına rağmen, birisinden bile ayrılmayı düşünmediğini zannetmiyorum. Bugünlerde Myra ve çevresinde imal edilip Türklere, Yörüklerle ve Yunanlılara satılanlar, sadece basit takitlerden ibarettir. Genelde bu takılar dış kısmında 0,07-0,10 mm ve iç kısmında 0,02 mm çaplarında kaliteli gümüş ile dövülmüşlerdir. Bunun üzerine hafifçe çekiçle şekillendirilmiş ve üzerinde filigran ve bazen de döküm ile hassas işçilikle işlenmiştir. Bunlara küçük dışa hareket ettirilebilen bir dil eklenmiştir. Bu parça elbiseye takılmasını ve diskin çekilmesiyle açılmasını sağlamaktadır*⁵⁷. Antropolog von Luschan'ın ayrıntıları ile tanımladığı bu takı *boucla*dır. Aynı zamanda fotoğraflarını çekmiş olduğu kadınlardan bahsederken benzer bir parçayı yaşlı bir Yörük kadının üzerinde de gördüğünü, aslında takının orijinalde yuvarlak bir disk şekline sahip olduğunu ancak sonradan buna zincirler eklendiğini belirtir⁵⁸. Anlaşıldığı üzere 19. yy.'da Akdeniz'in batısında Yörükler, Türkler ve Hıristiyan kadınlar arasında süslenmek için takı takmak oldukça yaygındır. Hatta kıyafetler ve taktıkları takılar onların etnik kimliğinin belirleyicisidir. Ksanthoslu kadın, etnik kimliği kesin olarak belirtilmemiş olmakla birlikte, başından sarkan zincirlerle süslü takılarından anlaşıldığı üzere bir Yörük olmalıdır. Buna rağmen araştırmacının özellikle güney Likya ve Kastellorizo'da yaygın olduğunu belirttiği gümüş iğnelere takmış olması ilginçtir. Yörüklerin kendilerine has takılarına rağmen istisna da olsa bazı kadınların Rum kadınlarının geleneksel kostümlerinin bir parçası olan bu iğnelere kullanması mümkündür. Aynı bölgede yaşayan topluluklarda özellikle de kadınların sosyokültürel ilişkilerine bağlı olarak birbirlerinin kullandığı takılardan etkilenmesi kaçınılmaz olmalıdır. Yayındaki fotoğraflarda da Yörük kadınların başlarındaki örtüyü veya gömleklerinin yakasını tutturmak için *bouclaya* benzer yuvarlak

⁵³ <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=2633092&publDate=>. Erişim: 12.12.2013.

⁵⁴ http://ellinwnparadosi.blogspot.com/2012_01_01_archive.html. Erişim: 12.12.2013.

⁵⁵ <http://www.castellorizo.org/museum/jewellery.html>. Erişim: 12. 12. 2013.

⁵⁶ Petersen - von Luschan 1889, 220.

⁵⁷ Petersen - von Luschan 1889, 220-221.

⁵⁸ Petersen - von Luschan 1889, 221-222.

formlu iğneler taktıkları görülmektedir⁵⁹. 1881-1884 yıllarında bölgede bulunan araştırmacının iğnelerin üretildiği yeri, nerede yaygın olduğunu ve kimler tarafından kullanıldığını bilmesine rağmen, metinde onlardan *boucla* olarak bahsetmemiş olması, eğer gözden kaçmış bir detay değilse, ilginçtir. Benzer şekilde Sir Charles Fellows da iğnelere *boucla* olarak bahsetmez. Bu durumda *boucla* teriminin kullanılmasının Kastellorizo'daki Fransız varlığından sonra yaygınlaşmış olması kuvvetle muhtemeldir.

Ressam ve gravürücü Octavien Dalvimart'un 18. yy.'da Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan çeşitli insan tiplerinin resimlerini içeren kitabında Simi (Symi) Adası'ndan geleneksel kıyafetleri ile bir kadın, Kastellorizolu kadınların takmış olduğu *bouclalarla* benzer şekilde göğsünde iğneler ile resmedilmiştir⁶⁰. Osman Hamdi Bey'in 1873 yılında Osmanlı halklarının giysilerini tanıtan eserinde ise Çanakkaleli Müslüman erkek ve kadın çömlekçileri gösteren fotoğrafta kadının giysisi üzerinde *bouclalar* dikkati çeker. Osman Hamdi Bey kadının kıyafetini tanımlarken göğüs bölümünde, insanı yanıltacak derecede madalya ve nişana benzeyen, gümüşten üç yıldızla süslenmiş, koyu renk kumaştan uzun bir gömlek, bir hırka cümlelerini kullanır. Fotoğraftaki kadının kıyafeti ve gömleğin üzerindeki *bouclalar* form olarak benzese de boyut, üç adet kullanılışı ve olasılıkla üzerindeki bezemeler açısından Kastellorizolu kadınlarınkinden farklıdır (Res. 3). Aynı zamanda giyim tarzı ve takılar fotoğraflardaki figürlerin olasılıkla Rum kökenli çömlekçiler olabileceğini düşündürür⁶¹. Kaynağı belirsiz bir kartpostal üzerinde ise Çanakkaleli çömlekçi kadının kıyafeti ve üzerinde aynı tarz *bouclalarla* bir kadın figürünün çizimi bulunur⁶². *Bouclaların* Anadolu'da ve diğer Yunan Adaları'nda farklı tipte örneklerinin kullanıldığı bilinmektedir. Bu nedenle bu takıların yalnızca Kastellorizo'ya özgü olduğunu söylemek doğru olmaz; ancak *bouclaların* özellikle adaların birbirleri ve Anadolu ile ilişkilerine bağlı olarak yayıldığı düşünülebilir. Çanakkaleli Rum kadınların takıları da olasılıkla Kastellorizo ile kurulan ilişkilere bağlı olarak, belki de Midilli'den Çanakkale'ye göç etmiş Rumlarca buraya taşınmış ve yerli ustalarca taklit edilmiştir.

Kastellorizolu kadınların geleneksel kıyafetleri karakteristik bir şalvar pantolon (Yun. *vraiki*) üzerinde koton veya ipekten uzun bir gömlek (*poukámiso*) ve sırmalı önü açık ipek kaftandan (*kavádbi*) oluşur. *Bouclalar* kadınların giydiği gömleğin üzerinde, onu kapatmak için düğme yerine kullanılır. Bel altında geniş beş metre ipek kuşak (*zósma*) bağlanır; giysi daha sonra genellikle mor ya da kırmızı, kürk ve işlemelerle süslü gösterişli bir kadife ceketle tamamlanır. Bu ceketin uzun olanı *gouna*, kısa olanı *kontogouni* olarak adlandırılır⁶³. Başlar veya omuzlar ise geniş ipekten bir şal (*mandili*) ile örtülüdür⁶⁴ (Res. 4-5). Fransa kökenli ipekten yapılmış bu zengin işlemeli şalların aynı zamanda İspanya, Sri Lanka (Seylan Adası), İskenderiye, Hindistan ve Çin gibi uzak yerlerden geldiği belirtilir⁶⁵. İşlemeli giysilerin yapımında özellikle Şam, Beyrut ve İstanbullu terzilerin usta olduğu bilinmektedir. Adaya ithal edildiği bilinen Beyrut ve Şam'dan işlemeli ipek gömlekler, İskenderiye'den altın işlemeli giysiler, Girit'te üretilen zengin dekorasyonlu gömlekler ve kürkler adalı kadının gösterişli dünyasını yansıtırken aynı zamanda adanın Akdeniz ticaretindeki önemini ortaya koymaktadır⁶⁶. Kürklü ve gösterişli işlemelerle

⁵⁹ Petersen - von Luschan 1889, 221, Fig. 105-108.

⁶⁰ Dalvimart 1802, 41.

⁶¹ Osman Hamdi Bey - Marie de Launay 1999, 164, Fot. 2.

⁶² Bu çizim olasılıkla bir seyahatnameden alınmıştır; ancak orijinal kaynağa ulaşamamıştır.

⁶³ Condra 2013, 277; Pappas - Bogiatzis 2010, 13.

⁶⁴ Hederer 1924, 11.

⁶⁵ Pappas - Bogiatzis 2010, 13.

⁶⁶ Adaya ithal edilen giysi ve kumaşlar için bk.: Pappas - Bogiatzis 2010, 12.

bezemeli bu geleneksel kostümlerin adaya girişinin 18. yy.'da adanın jeopolitik önemi nedeni ile ekonomik olarak yükselişi ile aynı sürece denk geldiği düşünülmektedir⁶⁷.

Adalı kadınların geleneksel kıyafetlerinin en görkemli ögesi olan *gouna*, Yunanca kürk anlamı taşır; ancak bu terim kentlerde varlıklı erkek ve kadınların giydiği uzun lüks ceketleri tanımlamak için kullanılmıştır⁶⁸. Kastellorizolu kadınların folklorik kıyafetleri ada kültüründe farklı simgesel anlamlar taşır. Osmanlı Dönemi'nde adalı kadınların geleneksel kıyafetlerinin bir parçası olan bu zengin işlemeli ve kürklü *gounalar*, bir tür prestij göstergesidir. Adalı kadınlar tarafından özel günlerde de kullanılan bu giysiler aynı zamanda kadının evli olduğunu tanımlayan bir çeşit sosyal statü belirleyicisidir. Ceketin etrafında, kol ve yakalarında hayvan kürkleri, çoğunlukla da yavru tilki kürkü kullanılmıştır. Yaşa bağlı olarak değişiklik gösteren kıyafetlerde yaşlı kadınlar tarafından vahşi hayvan kürkü yerine siyah ve kahverengi kürk tercih edilir. Genç kızların nişanlandığı bu giysilerin sipariş verilmesi ile ilan edilmiş olur. Evlenen genç kızlar tarafından çeyiz olarak getirilen *gouna* ve takılar, aynı zamanda genç gelinin ailesinin ekonomik profilini ortaya koyar. Bu geleneksel giysi ve takıların adalı kadınlarca evlilik törenleri, dini ya da sivil bayram günleri ile günlük hayatta kimi küçük farklılıklarla benzer şekilde kullanılması dikkati çeker. *Gounalar* 20. yy.'ın başına ait düğün merasimlerini gösteren fotoğraflarda ise daha süslü ve özenli bir şekilde gelin kıyafeti olarak karşımıza çıkar⁶⁹. Benaki Müzesi'nde bulunan Kastellorizolu bir kadının geleneksel gelinliğini gösteren renkli çizim, düğün kıyafetlerine gösterilen özenini yansıtır⁷⁰. Evli kadınlar uzun ceketler giyerken genç kızlar kısa, kırmızı renkli kadifeden, altın işlemeli, *gounalar* gibi kürkle süslenmiş kısa ceketler (*kontogouni*) giyerler. Kumaşın kalitesi, rengi, prestij ve zenginliği gösterdiği gibi aynı zamanda yaş ve sosyal statüyü ifade etmektedir⁷¹. Günlük kullanım giysilerinde uzun kadife *gounaların* yerine bazı kadınlar kısa kürklü ceketler tercih ederken, her iki kostümle de iğneler kullanılır. Kadın kostümlerini tamamlayan diğer takılar ise küpe ve bileziklerdir⁷². Şüphesiz Akdeniz'de sıcak iklime sahip bir adada kürklü kıyafetlerin giyilmesi şaşırtıcı olmakla birlikte bu durum; geleneksel bir zorunluluğun, ekonomik gücün ve prestijin göstergesidir. Kürk giymek Osmanlı'da sınıfsal ve dinsel bir ayrımı ifade etmekle birlikte, S. White'ın belirttiği gibi 17. yy.'dan itibaren etkisini gösteren iklim değişikliklerine bağlı olarak havanın soğuması göz önüne alındığında, adalı kıyafetleri günümüz iklim koşulları üzerinden değerlendirmenin tamamen doğru olmayacağı kanısına varılır⁷³.

Kilisedeki mezarlıkta iskeletlerle birlikte ortaya çıkarılan giysilerden çok azı korunabilmiştir. Gömülerle birlikte oldukça tahrip olmuş durumdaki giysi parçaları arasında belden lastikli pantolon ve olasılıkla işlemeli bir cekete (*gouna*) ait kumaş kalıntıları bulunur (Res. 6, 7a-b). Bordo renkli kumaş üzerinde kıvrık dallar, çiçekler, yapraklar, ağaç ve haç motifleri işlenmiştir (Res. 8a-b). Bezemenin benzerleri Kastellorizo Arkeoloji Müzesi⁷⁴ ve Atina Yunan Halk Sanatları Müzesi'nde (RN 6236) teşhir edilen 19. yy.'a ait bir giysi üzerinde görülür⁷⁵. Giysiler üzerindeki işlemler bezeme teknik ve motif açısından aynı moda ve geleneğin uzantıdır.

⁶⁷ Geleneksel kostümler için bk.: Siké 1991, 65-67.

⁶⁸ Geleneksel kostümler için bk.: Siké 1991, 65-67.

⁶⁹ Pappas - Bogiatzis 2010, 12-13.

⁷⁰ Benaki Müzesi için bk.: <https://www.pinterest.com/gdra47/χρόματα-του-χθες/> Erişim: 24.12.2004.

⁷¹ Pappas - Bogiatzis 2010, 12-13.

⁷² Diamandaras 1988, 57-58.

⁷³ White 2013.

⁷⁴ <http://www.castellorizo.org/museum/jewellery.html>. Erişim: 12.12. 2013.

⁷⁵ http://ellinwnparadosi.blogspot.com/2012_01_01_archive.html. Erişim: 12.12. 2013.

Yunan kültüründe işlemler üzerine araştırmalar yapan C. Simpson yaptığı röportajlardan birinde şu tespitte bulunur: *Yunan Adalarında bir kadın için sandığı nakış işleri ile doldurmak yeme içme kadar doğaldır. Genç bir kadın çok erken yaşlarından beri iğne ve iplik tutmaya alışkındır*⁷⁶. Dolayısıyla sandıklarda saklanan bu işlemeli dokuma ve kıyafetlerin yapımının Demreli ve adalı Rum kadınların günlük yaşamlarında mutfak işleri gibi sıradan ama önemli bir yer tuttuğu anlaşılır⁷⁷. N. Nazım, Karabibik adlı romanında Meisli gemicilerin kayıkları ile taşınan mallar arasında alaca ve basma kumaşlar sayar⁷⁸. 19. yy.'da Osmanlı kırsalında Rum kadınların el sanatlarını yansıtan bu giysiler kadınların bizzat kendileri tarafından yapılmış veya Demreli terzilere sipariş edilmiş olmalıdır.

Kastellorizolu kadınların folklorik kıyafet ve takıları 19. ve 20. yy.'larda adayı ziyaret eden gezgin ve araştırmacıların da ilgisini çekmiş; bu konuda bazı çalışmalar yayımlanmıştır⁷⁹. Sir C. Fellows'un 19. yy.'da Kastellorizo'ya yapmış olduğu ziyaret sırasında, olasılıkla İngiliz ressam G. Scharf tarafından yapılmış, adalı kadınların kostüm ve takılarını gösteren çizim tespit ettiğimiz en erken örnektir⁸⁰. Adalı kadınların giysi ve takıları Fransız araştırmacıların da ilgisini çekmiş, 1917 yılında yapmış oldukları çizimlerde geleneksel kostümleri belgelemişlerdir⁸¹. Yunanlı sanatçı A. Tarsouli, I. Evangelos Hatsiyiannakis Koleksiyonu'nda bulunan adalı kadınların gelinlik, günlük kıyafet ve takılarını gösteren renkli çizimler yapmıştır⁸². Bununla birlikte 20. yy.'ın başlarına ait pek çok siyah beyaz fotoğraf, özellikle adalı kadınların yöresel kıyafetleri konusunda, belge niteliği taşır.

19. ve 20. yy. başlarında Antalyalı kadınların kıyafetlerini incelediğimizde; Kastellorizolu kadınlarda olduğu gibi giysi kenarlarında kürk kullanımı, işlemeli kısa ceketler ve takıların kullanıldığı görülür. Bu döneme ait çok sayıda siyah beyaz fotoğraftan, Antalyalı kadınların giysi ve takılarının tarz olarak adalı kadınlarınkinden tamamen farklı bir modayı yansıttığı görülür⁸³. Aynı tarihlerde Antalya'da yaşayan Kastellorizolu Niko Papatnassi ve eşini gösteren fotoğrafta ise kadının Antalya modasına uygun giyinmek yerine, geleneksel Kastellorizo kostümleri ile görülmesi, bu kıyafetlerin alışlagelen bir beğenin yanı sıra bölgesel kimlikleri ve farklılıkları ifade etmek için de kullanıldığı düşünülür⁸⁴. Antalya limanı nedeni ile farklı kültürel etkilerin girdiği ve dağıldığı bir merkez olmasına rağmen, Demreli Rumların kıyafet seçiminde, uzak mesafedeki Antalya modasından çok sosyokültürel ve ekonomik bağları olan Kastellorizo'nun etkisinde kalmış olduğunu söylemek mümkündür.

Osmanlı Dönemi'nde ve sonrasında bu geleneksel giysilerin Kastellorizolu kadınlar tarafından 20. yy.'ın ortalarına kadar kullanıldığı, dolayısıyla Demreli Rum kadınların da 1923 yılındaki nüfus değişimine kadar benzer kıyafetler giydiği, daha sonra ise bu kıyafetlerin yerini modern giysilere bıraktığı sanılmaktadır. Kastellorizolu kadınlar, Osmanlı dünyasındaki diğer Rumlara göre oldukça karakteristik folklorik kıyafetlere sahiptirler. Yakın Doğu toplumlarında

⁷⁶ Simpson 2013, 280.

⁷⁷ Geniş bilgi için bk.: Hauser 1943, 251-260.

⁷⁸ Nazım 1961, 93.

⁷⁹ Hondros (t. y.), 62.

⁸⁰ Fellows 1840, 190.

⁸¹ Jaussen 1917, Fig. 4. sayfa numarası belirtilmemiş.

⁸² Yayın için bk.: Tarsouli 1951. Agrandir les images

⁸³ Antalya için bk.: Pechlivanidis 1989. Ayrıca L. Mayer'in daha çok hayali olarak çizilmiş olan Woman of Caramania isimli resimlerindeki gayrimüslim kadınların kıyafetleri Antalyalı Rum kadınların giysileri ile benzerdir. Bk.: Mayer 1803, Pl. 13.

⁸⁴ Pechlivanidis 1989, 86.

kadınlar düğün, günlük ve resmi günler için ayrı kıyafetler giyerken, adalı kadınlar benzer bir kostümün evli, bekar ve dul kadınlar için tasarlanmış varyasyonlarını giymişlerdir. Adada 20. yy.'ın başlarında -özellikle İtalyan ve Fransız etkisi nedeniyle hissedilen kültürel emperyalizme bağlı olarak- erkekler Batılı kıyafetlere çok daha çabuk adapte olurken; benzer şekilde bazı kadınlar geç Viktorian veya Edwardian kıyafetlerle daha modern bir görünme sahip olmuş; buna rağmen 1970'lere kadar bazı yaşlı kadınlar hala geleneksel tarzdaki kıyafetleri giymeye devam etmişlerdir⁸⁵.

Demre ve Kastellorizolu Rumların Cenaze Merasimleri

Aziz Nikolaos Kilisesi Rum mezarlığında ölen kişilerin giysileri, hatta kadınların takıları ile birlikte ahşaptan bir tabut içinde gömüldükleri, ayrıca mezara kırılarak bir tabak bırakıldığı tespit edilmiştir. Bölgede yaşayan Rumların ölü gömme gelenekleri ile ilişkili yazılı bir veriye rastlanılmamış olmakla birlikte; 1836 yılında Aziz Nikolaos Kilisesi'nde incelemelerde bulunan Ch. Texier'in kilisedeki bir cenaze merasiminden bahsetmesi tamamen sürpriz olur. Fransız araştırmacı yazılarında: *Çiçek hastalığı Yunan halkını kasıp kavuruyordu. Daba sabab, manastırdan bir kişi gömülmüştür. Karısı kapıda durmuş, yas ezgisini söylüyor ve tempolu bir biçimde saçlarını yoluyordu; zaman zaman duruyor ve tiz çığlıklar atıyordu; bundan sonra da tekdüze bir ağıt ile eşlik ettiği bir tür kesik ritimli dansa başlıyordu* diye aktarır. Ayrıca, kasaba ağasının evinde konaklamak istediğinde ise manastır hastalığını getireceği düşüncesi ile önce kabul görmediklerini anlatır⁸⁶. Bu bilgilerden 19. yy.'da salgınların nüfusu etkilediğini aynı zamanda Ch. Texier'in 1836 yılında ölen bir kişinin kilisenin kuzeyindeki mezarlık alanına gömülmesine şahit olduğunu anlıyoruz. Bu bölgede yaşayan Ortodoks Rumların cenaze merasimleri ve ölü gömme gelenekleri kilisedeki mezarlık buluntuları ve yakın coğrafyada hala devam eden geleneklerin incelenmesi ile açığa kavuşur.

Bilindiği üzere fotoğraf 19. yy.'da Osmanlı dünyasına girmiş; bu yüzyıla ve 20. yy. başına ait belgelerden özellikle gayrimüslimlerin fotoğrafçılık ve fotoğraf çekirmek konusunda Müslümanlara göre daha aktif oldukları anlaşılmıştır. Öyle ki Kastellorizolu Rumların cenaze merasimlerinde dahi topluca fotoğraf çekirmek gibi bir geleneğe sahip olduğu, 20. yy.'ın başlarına ait çok sayıda siyah beyaz fotoğrafla belgelenir. Kalkan'da (Kalamaki), Nisan 1913'te, 36 yaşında ölen Sypros Mihail Pandelakis'in cenaze törenini gösteren fotoğraf, Ortodoks Rumların cenaze merasimleri hakkında fikir edinmemizi sağlayan bu belgelerden sadece birisidir (Res. 9). Bu fotoğrafların ortak özelliği merasim sırasında bireylerin benzer bir pozda dizilişle sahip olmasıdır. İncelediğimiz bütün fotoğraflarda tabut, ahşap bir masa üzerinde ve fotoğrafın tam merkezinde yer alır. Giysileri ile birlikte tabutun içinde yatan ölünün üzerine bir ikona, İncil, çiçekler, ağaç dalları, nar gibi meyveler konur. Din adamları ellerinde bir buhurdanla tabutun ayak ucunda, ölen kişilerin birinci dereceden kadın akrabaları tabutun hemen arkasında, diğerleri ise onların gerisinde düzenli bir şekilde sıralanmışlardır. Cenaze merasimlerinde fotoğraflarda görmüş olduğumuz bu diziliş, Hristiyan inancının önemli dini festivallerinden biri olan Meryem'in ölümü sahnelerindeki kurguyu anımsatır. Bu benzerlik ölüm kültü ve cenaze merasimindeki ritüellerin oluşmasında dini festivallerin etkisinin olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Fotoğraflarda dikkati çeken bir detay, geleneksel giysilerin bir parçası olan başlık ve

⁸⁵ Pappas - Bogiatzis 2010, 12.

⁸⁶ Texier 2002, 411; Güçlü 2010, 311. Aynı zamanda Antakya Katolik Kilisesi rahibi Dominico Bertoglı'den edindiğimiz bilgiye göre Güney İtalya'da benzer şekilde cenaze merasimlerinde para ile ağıt yapan kadınlar mevcuttu. Bunlar cenaze sırasında matemini içeren teatral bir gösteri sergilerlerdi. Kadının cenaze merasimlerinde saç yolması, ağıt yakması gibi gelenekleri İslam coğrafyalarından özellikle minyatürlerde sanata yansımalarını biliyoruz.

*mandil*lerin yerine, birinci derece yakın kadın akrabaların başlarının, özellikle de saçlarının iki yanda ve açık olmasıdır. Ch. Texier, Aziz Nikolaos Kilisesi'nde şahit olduğu cenaze merasimini anlatırken, ölen kişinin karısının yas ezgisi ile birlikte saçlarını yolduğundan bahseder. Bu durum fotoğraflardaki yakın akraba kadınların başlarının açık olmasını izah ederken cenaze sırasında saç yolmak, yas ezgisi, ağıt söylemek ve bunu ritimli bir dansla tamamlamanın bir tür geleneksel üzüntüyü ifade etme biçimi olduğu anlaşılır. H. E. Johanne, antik ve modern Yunan cenaze merasimleri ve ölüm kültürü ile ilgili kadının rolü üzerine önemli karşılaştırmalarda bulunur⁸⁷. Yunan kültüründe kadın vücudu sosyal sembolizmin simgesi olarak önemli bir rol oynar. Kadınlar aile üyelerinden biri öldüğünde siyah yas giysileri içinde ölen ve yaşayanlar arasındaki akrabalık ilişkilerinin göstergesi olarak yasin sembolü haline gelirler. Ölüm kültürü ile ilişkili olarak kadının temiz giysiler içinde gömülmesi de kadınların rol aldığı bu ritüelin bir parçasıdır⁸⁸. Kastellorizolu ve Kalkanlı Rumlara ait cenaze fotoğraflarında gördüğümüz sahneler olasılıkla Ch. Texier'in Aziz Nikolaos Kilisesi'nde tanık olduğu cenaze merasimi ile çok benzer olmalıdır. Sypros Mihail Pandelakis'in cenaze merasimini gösteren fotoğraf dikkatle incelendiğinde Kalkanlı Rum kadınların geleneksel adalı kıyafetleri giydikleri ve üzerlerine *bouclad*lardan taktıkları görülür. Bu geleneksel kıyafet ve takılar Demre ve Kalkanlı Rumların ada ile kurmuş olduğu sosyal ve ekonomik ilişkilere bağlı olarak Anadolu kıyılarına taşınmış; benzer kostüm ve takılar Finike, Kaş ve Fethiyeli Rumlar arasında da yayılmış olmalıdır. Nitekim Kalkanlı Pandelakis ailesinin tıpkı Demreli Rumlar gibi sosyal ve ticari işleri ile ilgili olarak sık sık adaya gittikleri bilinmektedir⁸⁹.

Demre'deki mezarlıkta gömülerle birlikte bulunan Avrupa kökenli porselen tabakların aynı şekilde Kastellorizo'da da ölünün üzerine konulduğu, burada yapmış olduğumuz görüşmelerde öğrenilmiştir. 2014 yılında adanın yaşlılarından P. Lazarakis'in cenaze merasimi sırasında mezarının üzerine bırakılmış olan kırık bir tabak, bu geleneğin hala devam ettiğini gösterir. Normalde tabağın tabutun üzerine konulması gerekirken toprağın üzerine bırakılması çalışmalarımız sırasında ilginç bir rastlantı olmuştur. Sözlü bilgilere göre mezara kırarak bir tabak bırakma geleneği aynı zamanda Kıbrıslı Rumlar tarafından da uygulanmaktadır⁹⁰. Kırılarak mezara konulan tabaklar ölen kişinin yaşamla bağının sonlandığını ifade etmektedir. Bir başka olasılık ise tabağın ölünün ilk yemeği olarak bilinen *kollivayı* temsil ediyor olmasıdır⁹¹. Adadaki arkeoloji müzesinde sergilenen 19.-20. yy. tarihli porselen tabaklar ile Aziz Nikolaos Kilisesi mezarlık alanında bulunan örneklerin aynı üretimler olması, tabakların Akdeniz'de önemli bir ticari yere sahip olan adadan Demre'ye taşınmış olabileceğini düşündürür. Bununla birlikte mezar üzerine zeytinyağı ve şarap dökme geleneği de adalı Rumlar tarafından hala devam ettirilmektedir.

Sonuç

Demre mezarlığında bulunan gümüş takılar, giysi kalıntıları ve diğer buluntular Osmanlı Dönemi'nde burada yaşayan Rum topluluğun yaşam biçimi, gelenekleri, sosyokültürel ve ticari ilişkileri konusunda önemli bilgiler sunmuştur. Bu veriler Demreli ve Kastellorizolu Rumlar arasında ekonomik ve sosyokültürel ilişkilerin kanıtıdır. Akdeniz'e kıyısı olan Demre eskiden beri çok önemli bir ticaret rotası üzerinde bulunan Kastellorizo ile yüzyıllardır deniz yolu ile

⁸⁷ Håland 2008, 34-62.

⁸⁸ Håland 2008, 55.

⁸⁹ Pappas - Bogiatzis 2010, 52-53.

⁹⁰ Bu bilgileri veren S. Voyiazis'e teşekkür ederim.

⁹¹ Kollyba maddesi. Bk.: Kazhdan 1991; <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195046526.001.0001/acref-9780195046526-e-2886?rskey=YaYtAn&result=2886> / Erişim: 13.03.2015.

doğrudan ilişkiler kurmuş; Osmanlı Dönemi'nde Ada ile ortak bir kültürün oluşmasında özellikle Tanzimat'tan sonra adadan Demre'ye ve Anadolu'nun batı kıyılarına yaşanan göçler etkili olmuş olmalıdır. Mezarlık buluntuları aynı zamanda Demre'de yaşayan Hristiyan nüfusun antropolojik değerlendirmelerle de saptanmış olduğu gibi sosyoekonomik açıdan üst düzey bir toplum olduğu savını desteklemiştir.

Geleneksel adalı kıyafetler ve takıların Demreli Rumlar tarafından da düğün ve festival gibi özel günlerde ve günlük hayatta kullanıldığı; kadınların öldükten sonra da benzer kıyafet ve takılarla gömüldükleri kazılarla tespit edilmiştir. Normalde giysiler üzerinde beşli takımlar halinde kullanılan iğnelerden iskeletler üzerinde birer tane bulunmuş; olasılıkla gümüş ve altın gibi değerli madenden yapılan takılardan mezara sembolik olarak birer tane bırakılmıştır. Mezarlıktaki gömüler üzerinde bulunan takılar şu sözlerin sahibi olan antropolog F. von Luschan'ı doğrular gibidir. *Kadınların bunlardan üç veya dört adet taşımalarına rağmen, birisinden bile ayrılma- yı düşüneneceğini zannetmiyorum*⁹². Kastellorizo'nun yanı sıra Simi ve Rodos'ta da görülen benzer takılar, Ada ile sosyokültürel ve ekonomik ilişkileri bulunan Demreli Rumlar tarafından da –tıpkı Kalkan'da olduğu gibi– coğrafi ve kültürel yakınlığa bağlı olarak moda olmuş olmalıdır. Bununla birlikte kilise mezarlığındaki gömülerden birinin gelinliği ile birlikte gömülen bir Rum kadına veya Aziz Nikolaos'un yakınına gömülmeyi vasiyet etmiş adalı bir kadına ait olabileceğini de akla getirir.

Katalog⁹³

- | | |
|---------------------|---|
| 1. Kazı Env. no. | : HN93/M-69 |
| Buluntu Tarihi | : 06.08.1993 |
| Buluntu Yeri/Tabaka | : C1 / 460-440 (alt dolgu, İsk. no. 10) |
| Ölçü | : Dış Ç.: 5.6 cm., İç Ç.: 1.8 cm., K.: 0.1 cm. |
| Malzeme | : Gümüş |
| Tanım | : Üzerinde kumaş kalıntıları olan tokenin kenarları granüle tekniği ile üzeri ise telkâri tekniğinde sekiz yapraklı çiçek ve kıvrık dal motifleri ile bezenmiştir. <i>Bouclanın</i> kumaşa tutturulmasını sağlayan iğne kısmı da mevcuttur. |
| 2. Kazı Env. no. | : HN93/M-75 |
| Buluntu Tarihi | : 09.08.1993 |
| Buluntu Yeri/Tabaka | : Cb / 520-490 (üst moloz, İsk. no. 13) |
| Ölçü | : Dış Ç.: 5.6 cm., İç Ç.: 1.8 cm., K.: 0.1 cm. |
| Malzeme | : Gümüş |
| Tanım | : Kat. no. 1 ile aynı. |
| 3. Kazı Env. no. | : HN93/M-97 |
| Buluntu Tarihi | : 25.08.1993 |
| Buluntu Yeri/Tabaka | : Cd-1 / 535-485 (alt dolgu, İsk. no. 23) |
| Ölçü | : Dış Ç.: 5.1 cm., İç Ç.: 1.8 cm., K.: 0.1 cm. |
| Malzeme | : Gümüş |
| Tanım | : Kat. no. 1 ve 2 ile aynı. |

⁹² Petersen - von Luschan 1889, 220-221.

⁹³ Katalog bilgilerinden dolayı Yrd. Doç. Dr. Meryem Acara'ya teşekkür ederim.

4. Kazı Env. no. : HN93/M-98
Buluntu Tarihi : 26.08.1993
Buluntu Yeri/Tabaka : C1-g / 245-240 (alt dolgu, İsk. no. 16 dan olabilir)
Ölçü : Dış Ç.: 5.4 cm., İç Ç.: 1.8 cm., K.: 0.1 cm.
Malzeme : Gümüş
Tanım : Kat. no. 1, 2 ve 3 ile aynı.
5. Kazı Env. no. : HN93/M-124
Buluntu Tarihi : 08.09.1993
Buluntu Yeri/Tabaka : Cg / 500-485 (alt dolgu, İsk. no. 19)
Ölçü : Dış Ç.: 5.3 cm., İç Ç.: 1.8 cm., Kal.: 0.1 cm.
Malzeme : Gümüş
Tanım : Kat. no. 1, 2, 3 ve 4 ile aynı. Ancak diğer örneklerle oranla daha iyi durumdadır.
6. Kazı Env. no. : HN02/M-3061
Buluntu Tarihi : 19.09.2002
Buluntu Yeri/Tabaka : Arkad kayma
Ölçü : Dış Ç.: 5.3 cm., İç Ç.: 1.8 cm., Kal.: 0.1 cm.
Malzeme : Gümüş
Tanım : Kat. no. 1, 2, 3, 4, 5 ile aynı. Ancak diğer örneklerle oranla daha iyi durumdadır.
7. Kazı Env. no. : HN2014/M-1
Buluntu Tarihi : 19.09.2014
Buluntu Yeri/Tabaka : Apsis güneydoğu kayma
Ölçü : Dış Ç.: 5.3 cm., İç Ç.: 1.8 cm., Kal.: 0.1 cm.
Malzeme : Gümüş
Tanım : Kat. no. 1, 2, 3, 4, 5 ile aynı.

Kısaltmalar ve Kaynakça

- Acara 1994 M. Acara, "Maden Buluntular", bk.: Y. Ötügen, "1993 Yılı Demre, Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", KST 16.2 (1994) 361-375.
- Anrich 1913-1917 G. Anrich, Hagios Nikolaos, Der Heilige Nikolaos in der Griechischen Kirche, Texte und Untersuchungen (1913-1917).
- Armağan 1997 A. L. Armağan, XVI. Yüzyılda Teke Sancağı (Tapu Tahrir Defterlerine Göre) (Ankara Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi 1997).
- Bulgurlu 2010 V. Bulgurlu, "Erken Gezginlerin Gözüyle Myra / Demre", bk.: N. Çevik (ed.), Arkeolojisinden Doğasına Myra / Demre ve Çevresi (2010) 273-291.
- Cockerell 1903 S. P. Cockerell (ed.), Travels in Southern Europe and the Levant 1810-1817, The Journal of C. R. Cockerell, R. A. (1903).
- Condra 2013 J. Condra (ed.), Encyclopedia of National Dress Traditional Clothing Around the World (2013).
- Choniates 1835 Niketas Choniates, Historia (1835).
- Dalvimart 1802 O. Dalvimart, The Costume of Turkey (1802).
- Demiriz 1966 Y. Demiriz, "Demre'deki Aziz Kilisesi", TürkAD XVI.I, 1966, 13-34.
- Diamandaras 1988 A. Σ. Διαμαντάρας, Ο Παράπλους της Λυκίας. Από Μεγίστης Καστελλόριζον Εις Λυκίαν. Επιμέλεια, Α. Κ. Μιχαλάκης - Ε. Ι. Χατζηγιννάκης (ed.) (1988).
- Eideneier 1987 H. Eideneier, Neograeca medii aevi: Text und Ausgabe. Tagungsakten zum internationalen wissenschaftlichen Symposion von 1986 zur Herausgabe von Texten der Byzantinischen Volksliteratur (1987).
- Erdal 1997 Ö. D. Erdal, Demre Aziz Nikolaos Kilisesi'nden Çıkarılan İnsan İskeletlerinin Antropolojik Açıdan İncelenmesi (Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi 1997).
- Erdal 2009a Ö. D. Erdal, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Topluluğundaki Travmaların Paleoepidemiyolojik Analizi", H.Ü. Edebiyat Fakültesi Dergisi, 26.2, 2009, 97-113.
- Erdal 2009b Ö. D. Erdal, "Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Geç Bizans ve Yakınçağ İnsanlarının Yaşam Biçimleri", Adalya XII, 2009, 361-388.
- Erten 1940 S. F. Erten, Antalya Tarihi (1940).
- Feld 1975 O. Feld, "Die Innenausstattung der Nikolaoskirche in Myra", bk: J. Borchhardt (ed.), Myra. Eine lykische Metropole, IstForsch 30 (1975) 360-397.
- Fellows 1840 Sir C. Fellows, An Account of Discoveries in Lycia: being a journal kept a second excursion in Asia Minor (1840).
- Fındık 2007 E. Fındık, "Myra-Demre Aziz Nikolaos Kilisesi Kazılarında Osmanlı Dönemi Seramik Cam ve Diğer Buluntular", SERES'07 IV. Uluslararası Katılımlı Seramik, Cam, Emaye, Sır ve Boya Semineri, 27-29 Kasım 2007, Eskişehir (2007) 728-748.
- Güçlü 2010 M. Güçlü, "Selçuklulardan Cumhuriyet'e Demre Bölgesi", bk.: N. Çevik (ed.), Arkeolojisinden Doğasına Myra / Demre ve Çevresi (2010) 305-318.
- Håland 2008 E. J. Håland, "Greek Women and Death, ancient and modern: A Comparative Analysis", bk.: E. J. Håland. (ed.), Women, Pain and Death: Rituals and Everyday-Life on the Margins of Europe and Beyond (2008) 34-62.
- Harrison 1963 R. M. Harrison, "Churches and Chapels of Central Lykia", AnatSt 13, 1963, 117-151.
- Hauser 1943 W. Hauser, "Greek Island Embroideries", The Metropolitan Museum of Modern Art Bulletin, New Series 1.8, 1943, 251-260.

- Hederer 1924 H. Charles, L'Ile du Chateau-Rouge (1924).
- Hellenkemper – Hild 2004 H. Hellenkemper – F. Hild, Lykien und Pamphhylien, TIP 8 (2004).
- Hondros (t.y) K. M. Χονδρός, Οι Φορεσιές Των Γυναικών της Μεγίστης (Καστελλόριζου) (t.y.).
- Jaussen 1917 A. S. Jaussen, Raphael, L'Ile de Castellorizo (1917).
- Karakaya 2010 N. Ç. Karakaya, "Myra Aziz Nikolaos Kilisesi ve Duvar Resimleri Işığında Aziz Nikolaos'un Yaşamı ve Kişiliği", bk.: N. Çevik (ed.), Arkeolojisinden Doğasına Myra / Demre ve Çevresi (2010) 127-135.
- Kazhdan 1991 A. P. Kazhdan, Dictionary of Byzantium (1991).
- Köroğlu 2004 G. Köroğlu, Anadolu Uygarlıklarında Takı (2004).
- Lemos 2002 I. S. Lemos The Protogeometrik Aegean (2002).
- Lethaby 1915 W. R. Lethaby, Myra and Lycian Sculpture, Antiquities of Ionia V (1915).
- Mayer 1803 L. Mayer, Luigi, Views in Palestine: from the original drawings of Luigi Mayer with an historical and descriptive account of the country and its remarkable places: Luigi Mayer (1803).
- Mellink 1965 M. J. Mellink, "Archaeology in Asia Minor", AJA 69.2, 1965, 144-145.
- Nazım 1961 Nabizade Nazım, Hikayeler, Külliyat II. A. B. Serengil (haz.) (1961).
- Osman Hamdi – Launay 1873 Osman Hamdi Bey – Marie de Launay, 1873 Yılında Türkiye'de Halk Giysileri, Elbise-i Osmaniyye. E. Üyepazarcı (çev.) (1999).
- Ötügen 1990 S. Y. Ötügen, "1989 Yılında Antalya'nın Demre İlçesi'ndeki Aziz Nikolaos Kilisesi'nde Yapılan Çalışmalar", KST XIII (1990) 179-192.
- Ötügen 1994 S. Y. Ötügen, "1993 Yılı Demre, Aziz Nikolaos Kilisesi Kazısı", KST 16.2 (1994) 361-375.
- Pappas 2010 N. Pappas - N. Bogiatzis, An Island in Time: Castellorizo in Photographs 1890-1948 (2010).
- Pekhlianidis 1989 Γ. Πεχλιανίδης, Αττάλεια και Ατταλειώτες, Τόμος Β (1989).
- Peschlow 1975 U. Peschlow, "Die Architektur der Nikolaoskirche in Myra", bk.: J. Borchhardt (ed.), Myra. Eine lykische Metropole, IstForsch 30 (1975) 303-359.
- Petropoulos 1963 Β. Έγγραφα Ρόδου και Καστελλορίζου Των Ετών 1847-1874. Μνημεία του Μεταβυζαντινού Δικαίου 5, Γ.Α. Πετρόπουλος (ed.) (1963).
- Peterson – von Luschan 1889 E. Petersen – F. von Luschan, Reisen in Lykien Milyas und Kibyrtis (1889).
- Psalty 1952 F. Psalty, "Saint Nicolas successeur de Neptune et Père Noël", TTOK Belleteni 120, 1952, 27-28.
- Rott 1908 H. Rott, Kleinasiatische Denkmäler aus Pisidien, Pamphylien Kappadokien (1908).
- Sevcenko 1984 I. Ševčenko – N. P. Ševčenko, The Life of Saint Nicholas of Sion (1984).
- Siké 1991 Y. de Siké, "Miroir d'une société insulaire: le manteau nuptial de Kastellorizo", Costumes de la collection d'Aumale, 1914-1938, Musée de l'Homme, Novembre 1990-mai 1991 (1991) 65-67.
- Simpson 2013 C. Simpson, "Greek embroidery and the making of heritage", Modern Greek Studies (Australia and New Zealand) Vol. 16-17A, 2013, 275-292.
- Spratt – Forbes 2008 T. A. B. Spratt – E. Forbes, Likya'da Yolculuklar, D. Türker (çev.) (2008).

- Şefik 1937 M. Şefik, İstiklal Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali (1937) C. I.
- Tarsouli 1951 A. Tarsouli, Embroideries and costumes of Dodecanese (1951).
- Texier 1839-1849 C. Texier, Description de l'Asie Mineure; Beaux Arts, Monuments Historiques, Plan et Topographie des Cités Antiques I-III (1839-1849).
- Texier 2002 C. Texier, Küçük Asya, A. Suat (çev.) (2002) C. III.
- Salname-i Vilayet-i Konya, Mali 1330, Def'a. 30, 657, 715.
- Salname-i Vilayet-i Konya, H 1322, Def'a.29, 318, 173-175.

Online Kaynaklar

- E. F. Fındık, The Transformation of the Metropolis of Myra into an Ottoman village. <http://asorblog.org/?p=3884>. Erişim: 12.12. 2013.
- <http://www.castellorizo.org/museum/jewellery.html>. Erişim: 12.12.2013.
- <http://www.rizospastis.gr/story.do?id=2633092&publDate=>. Erişim: 12.12.2013.
- http://ellinwnparadosi.blogspot.com/2012_01_01_archive.html. Erişim: 12.12.2013.
- <https://www.pinterest.com/gdra47/χρόματα-του-χθες/> Erişim: 24.12.2004.
- <http://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780195046526.001.0001/acref-9780195046526-e-2886?rskey=YaYTA&result=2886>. Erişim: 13.03.2015.

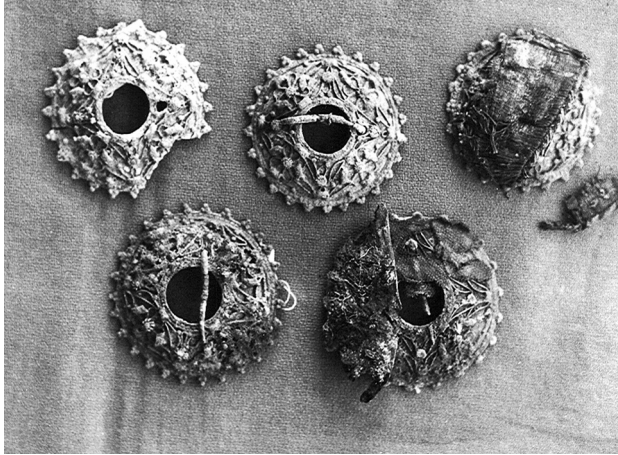
Abstract

Examples of *Boucla* and *Gouna* from the Greek Cemetery of the St. Nicholas Church in Myra / Demre

During the excavations at the Church of St. Nicholas in the Demre district of Antalya Province under the direction of Prof. Dr. Yıldız Ötügen, burials were uncovered about 1-1.50 m. beneath the surface. Thought to date to the Ottoman period, possibly from the 18th to the early 20th centuries, a Greek cemetery was uncovered east and north-east of the church. Some skeletons were uncovered with remains of textiles while others had round silver objects. The textiles are badly preserved and include fragments of a shalwar (baggy trousers) and a kaftan. The kaftan is embroidered with floral compositions together with cross motifs. Our research identified parallels to the costumes and silver jewelry at the island of Kastellorizo offshore from Kaş. Some of the Greek population of Demre migrated to that island in the course of the great population exchange of 1923. It is further known that the Greeks of the island and the Greeks of Demre had close connections through the Church of St. Nicholas. Therefore, it was inevitable that a common culture and traditions developed because of their strong geographic, religious and ethnic relationships. As of 2012, our research concentrated on the island of Kastellorizo. Regular weekend excursions during the summer months allowed us to collect data on the socio-cultural, religious and economic relations between the Greeks of Demre and Kastellorizo that has gone since the Ottoman period. This article presents the *gouna* costume with embroidery and the *boucla* jewelry worn by the women of the island, and has attempted to assess the connections between the two Greek communities through the evidence derived from the cemetery and burial traditions.



Res. 1
Aziz Nikolaos Kilisesi
Rum mezarı
(Y. Ötüken arşivi)



Res. 2
Aziz Nikolaos Kilisesi
boucla örnekleri
(Y. Ötüken arşivi)



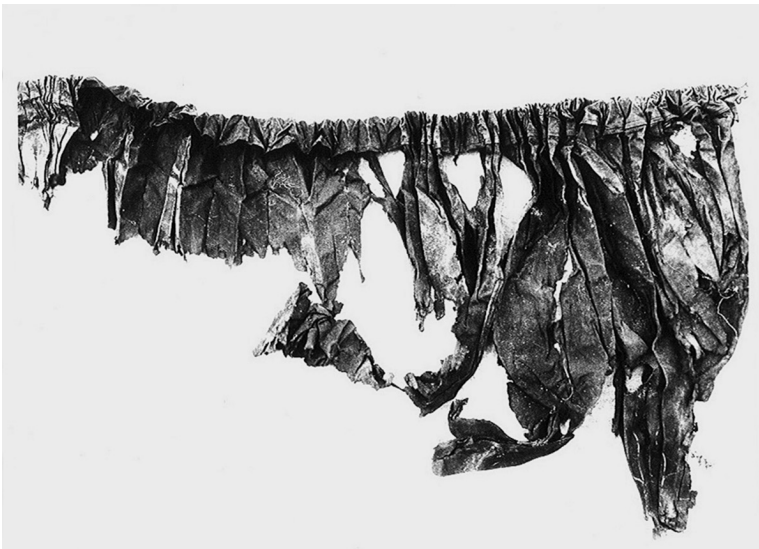
Res. 3
Çanakkaleli çömlekçiler
(Osman Hamdi Bey –
Launay 1873)



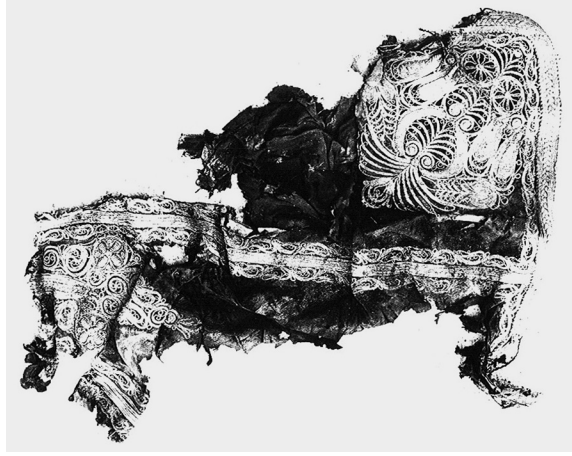
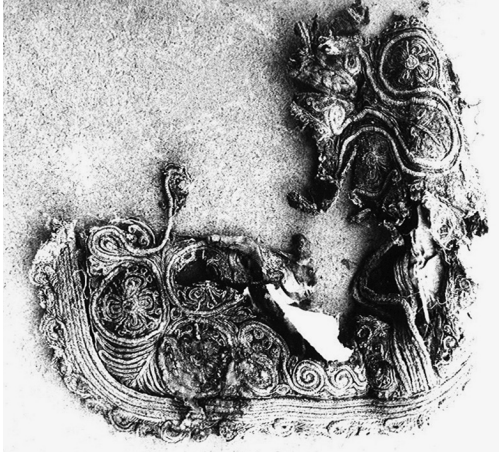
Res. 4 Kastellorizo geleneksel gelin kıyafeti
(Diamandaras 1988)



Res. 5 Kastellorizo, 1932
(N. Pappas arşivi)



Res. 6
Aziz Nikolaos Kilisesi
Rum mezarlığından pantolon
(Y. Ötüken arşivi)



Res. 7a-b Mezarlıkta bulunan gounaya ait parçalar (Y. Ötüken arşivi)



Res. 8a-b Süsleme detayı



Res. 9
Syros Mihail
Pandelakis'in
cenaze töreni
(N. Pappas arşivi)

